

Огородник В.О.

ВПЛИВ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Стаття присвячена ролі митної політики в зовнішньоекономічній діяльності держави та її впливу на соціально-економічний розвиток країни. Зазначається, що для успішної зовнішньої торгівлі необхідно встановлювати правильну митну політику, а також застосовувати нетарифні заходи регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Аналітично доведено, що ставки ПДВ та акцизного податку мають великий вплив на соціально-економічний розвиток країни та потребують уважного вивчення.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, митна політика, нетарифні заходи, ПДВ, акцизний податок

Постановка проблеми. Протягом усіх етапів розвитку країн світу зовнішньоекономічна діяльність здійснювала та здійснює значний вплив на їх економічний розвиток на різних рівнях: національного господарства в цілому, окремих регіонів, об'єднань та підприємств. Донині жодній країні не вдалося створити розвинуту економіку, ізолюючись від світової економічної системи.

Зараз практично немає жодної галузі в промислово розвинених країнах, яка не була б втягнута у сферу зовнішньоекономічної діяльності. Зовнішньоекономічна діяльність з кожним днем стає все важливішим фактором розвитку національного господарства та економічної стабілізації й нашої країни.

Зовнішньоекономічні зв'язки будь-якої країни повинні контролюватися з боку держави. Держава тим або іншим чином регулює, стимулює або обмежує практично усі сфери міжнародних економічних зв'язків. Митне регулювання ЗЕД передбачає застосування державою різноманітних інструментів впливу на суб'єктів ЗЕД.

Нетарифні обмеження можуть включати ліцензії, квоти, валютні обмеження та інші інструменти, що сприяють забезпеченню економічної та митної безпеки країни та захисту національних товаровиробників від конкуренції з боку імпортованих товарів. Ці заходи можуть бути спрямовані на країни в цілому або на окремих учасників зовнішньоекономічних зв'язків.

© **Огородник В.О.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, e-mail: valeriya.ohorodnyk@uzhnu.edu.ua

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання застосування нетарифних методів регулювання розглядалися багатьма науковцями: О. Гребельник (значну увагу приділяє тенденціям розвитку та проблемам митної політики в Україні), О. Кіян (зосереджується на адміністративно-правовому регулюванні зовнішньоекономічної діяльності), Л. Письмаченко (актуалізує нетарифне регулювання як інструменту економічної політики держави у зовнішньоторгівельних відносинах), В. Романенко (розкриває заходи нетарифного регулювання), Ю. Солодковський (концентрується на нетарифному протекціонізмі), М. Стебляк (розглядає особливості використання методів нетарифного регулювання ЗЕД у зарубіжних країнах), М. Шульга (здійснює пошук шляхів удосконалення нетарифного регулювання) та ін. При цьому автори не повною мірою конкретизують вплив нетарифного регулювання ЗЕД на соціально-економічний розвиток України.

Формулювання цілей статті. Мета статті - комплексне дослідження впливу нетарифного регулювання ЗЕД на соціально-економічний розвиток.

Опис основного матеріалу дослідження.

Значну роль для економіки кожної окремої країни та світу на сучасному етапі суспільного розвитку відіграє світове господарство, яке поєднує національні господарства, які пов'язані й взаємодіють за законами міжнародного поділу праці. Світове господарство складається з двох підсистем: національних господарств, які взаємодіють між собою, та міжнародних економічних відносин, які їх пов'язують у єдину систему. Ефект такої системи господарств перевищує вплив їх ізольованого функціонування, оскільки взаємодія дозволяє

досягати більш високої продуктивності та ефективності в глобальному масштабі.

Економічні відносини між країнами мають довгу історію, що починається ще зі стародавніх часів. Протягом століть проблему забезпечення населення товарами вирішували за допомогою зовнішньоторговельних зв'язків, які згодом переросли межі зовнішньої торгівлі та перетворились в складну систему світового господарства. Ця система обміну товарів та послуг сформувалася на початку XIX століття, коли стала активно розвиватися міжнародна торгівля та залучатися до неї нові держави та території. Упродовж багатьох століть світове господарство як і міжнародна торгівля продовжує розвиватися та ускладнюватися, прагнучи до вільного переміщення товарів, послуг, капіталів та робочої сили через території різних держав. Торговельні бар'єри між країнами зникають, і міжнародна торгівля стає все більш інтенсивною та різноманітною. Однак, це приводить до появи нових викликів та проблем, які необхідно вирішувати в контексті глобальних економічних відносин.

Регулювання зовнішньоекономічних відносин є необхідним для забезпечення економічної безпеки та політичної незалежності будь-якої держави. Таке регулювання спрямоване на забезпечення захисту інтересів країни й суб'єктів її зовнішньоекономічної діяльності, створення для останніх рівних можливостей розвивати усі види підприємницької діяльності та напряду використовувати прибутки і здійснювати інвестиції, на розвиток конкуренції та ліквідацію монополізму [8].

Отже, держава в особі органів публічного адміністрування здійснює за допомогою визначених нормативно-правовими актами методів цілеспрямоване упорядкування та регулювання ЗЕД. Слід зазначити, що це відбувається без прямого керівництва державою зовнішньоторговельними відносинами.

Державна митна політика є найстарішою формою державного регулювання зовнішньої торгівлі. Згідно з Митним кодексом України, – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів і забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки [7].

На думку багатьох експертів, правильно побудована митна політика є проявом успішної зовнішньоекономічної діяльності держави.

Митна практика включає два головних типи інструментів для регулювання зовнішньої

економіки. Перший - це тарифні заходи, які можуть включати різні фінансові інструменти. Другий - це величезний набір нетарифних заходів.

Нетарифні методи - широкий спектр заходів, які держава може використовувати для контролю та регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за винятком мита та тарифів.

В українському законодавстві відсутнє чітке визначення поняття нетарифних заходів для регулювання зовнішньоекономічних відносин. Так, у ст. 7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» встановлюється лише, що регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції [5], а сам термін акту нетарифного регулювання не розкривається.

Зазвичай нетарифні засоби регулювання означають обмежувально-заборонні заходи, які законодавець встановлює, щоб захистити інтереси вітчизняних виробників та споживачів та запобігти проникненню імпортованих товарів на внутрішній ринок України. Однак, нетарифні засоби застосовуються не лише до імпорту, а й до експорту і, таким чином, виходить, що перешкоди встановлюються на товари та інші предмети які переміщуються через митний кордон взагалі. Щобільше, сфера застосування нетарифних заходів безмежна, тобто захищають не лише вітчизняного виробника та споживача, а й забезпечується захист моралі, релігії, навколишнього середовища, і мова вже йде не про захист інтересів окремих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та національних інтересів, а про забезпечення національної безпеки.

Слід зазначити, що відповідно до ст. 4 Митного кодексу України [7], заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – це заходи, які не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини.

Попри те, що Світова організація торгівлі (СОТ) вже неодноразово закликала країни світу до повної ліквідації нетарифних бар'єрів, більшість країн продовжує широко застосовувати такі заходи. З кожним наступним десятиліттям кількість держав, які використовують нетарифні інструменти зовнішньоторговельного регулювання, зростає, як і зростає їх кількість.

Згідно із даними порталу Trains¹ – глобальної бази даних щодо заходів нетарифного регулювання, кількість нетарифних заходів, які використовували різні країни світу до всіх товарних груп станом на кінець 2022 р., різнилася за групами, а структура нетарифних обмежень, що застосовуються у світі наразі виглядає наступним чином: санітарні та фітосанітарні заходи – 36%, технічні бар'єри – 33%, умовні заходи торгівлі – 12%, заходи пов'язані з експортом – 9%, неавтоматичне ліцензування імпорту, квоти, заборони, заходи кількісного контролю та інші обмеження, які не стосуються ТБТ та СФЗ – 5%, передвідвантажувальна інспекція та інші формальності – 2% та інші – 1% [1].

Що стосується України, то вона також є залежною від нетарифних методів регулювання, які відіграють важливу роль у формуванні бюджетних надходжень. Основними з них для України є внутрішні податки та збори, які спрямовані на підвищення внутрішньої ціни

товару і зниження за допомогою цього рівня конкурентоспроможності на внутрішньому ринку.

Одним із найзначніших внутрішніх податків, яким оподатковуються імпортовані товари, - є податок на додану вартість (ПДВ) та акцизний збір. Податок на додану вартість та акцизний податок нараховується та сплачується відповідно до та з урахуванням положень Податкового кодексу України²

Оцінити кількісний вплив нетарифних інструментів на міжнародну торгівлю та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни є складним завданням, оскільки немає єдиного методу аналізу. З цієї причини, пропонуємо провести кореляційно-регресійний аналіз між найважливішими внутрішніми податками, що стосуються оподаткування імпортованих товарів, та ключовими показниками соціально-економічного розвитку країни, такими як ВВП³ та індекс споживчих цін на товари та послуги⁴.

Кореляційно-регресійний аналіз та побудова регресійного рівняння було здійснено за допомогою комплексу програмних продуктів Microsoft Office XP, а саме табличного процесора Microsoft Excel.

Значення факторних та результативних ознак, необхідних для регресійного аналізу, наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Значення результативних та факторних ознак [2; 3; 6]

	ВВП, у фактичних цінах; млн грн	Індекс споживчих цін на товари, %	ПДВ з ввезених на територію України товарів, млрд грн	Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), млрд грн
	Y1	Y2	X1	X2
014	1586915	112,1	109,5	2,8
015	1988544	148,7	139,0	23,5
016	2385367	113,9	181,5	35
017	2983882	114,4	250,5	47,7
018	3560596	110,9	295,4	54,1

¹TRAINS Portal – це інтерактивний вебпортал, який надає публічний доступ до даних про нетарифні заходи у всьому світі. Дані про нетарифні заходи, доступні на цьому вебсайті, зібрані для понад 109 країн із застосуванням стандартизованого підходу, який забезпечує можливість порівняння між країнами.

²Товари, що ввозяться на територію України, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством, обкладаються податком на додану вартість (ПДВ) за ставкою 20%, а підакцизні товари обкладаються акцизним збором за ставкою від 10 до 300% (до вартості у відпускних цінах або до митної вартості з урахуванням митних зборів та мита) залежно від продукції.

³Валовий внутрішній продукт (ВВП) — один із найважливіших показників розвитку економіки, який висвітлює підсумок виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів (людей) у галузі матеріального і нематеріального виробництва.

⁴ Індекс споживчих цін, або, що теж саме, індекс інфляції — показник, що характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання

Продовження таблиці 1

	ВВП, у фактичних цінах; млн грн	Індекс споживчих ціни на товари, %	ПДВ з ввезених на територію України товарів, млрд грн	Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), млрд грн
	Y1	Y2	X1	X2
019	3978400	107,9	289,8	59,4
020	4222026	102,7	274,1	64,4
021	5459574	109,4	380,7	87,0
022	5191028	120,2	253,1	44,1

Аналізуючи матрицю парних коефіцієнтів кореляції (відповідно до шкали Чеддока) (табл. 2), можна сказати, що значущі всі коефіцієнти кореляції між досліджуваними ознаками, а

фактори мають високий ступінь зв'язку між собою. Слід також зазначити, що між результативною ознакою Y2 та результативними ознаками прослідковується обернений зв'язок.

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції між результативними та факторними ознаками

	Y1	Y2	X1	2
1	1			
2	-0,40201	1		
1	0,877706	-0,52001	1	
2	0,846045	-0,46855	0,970659	1

Щоб визначити, як внутрішні податки, якими оподатковуються імпортовані товари впливають на обсяг ВВП та на обсяг інфляції, необхідно побудувати регресійну модель.

Таким чином, модель залежності ВВП та індексу споживчих ціни на товари та послуги від факторних ознак матиме наступний вигляд:

$$Y1 = -51458,1 + 15738,36X1 - 5716,35X2$$

$$Y2 = 142,5 - 0,017732X1 + 0,341836X2$$

Проаналізувавши дану модель можна зробити наступні висновки:

- ПДВ з ввезених на територію України товарів та акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) впливають як на обсяг ВВП, так і обсяг інфляції. Причому напрямок дії факторів неоднаковий для результативних ознак.

- обсяг ПДВ з ввезених на територію України товарів робить вагомий вплив на соціально-економічний розвиток країни. При збільшенні

його обсягу на 1 млрд грн обсяг ВВП зростає на 15,74 млрд грн, а індекс споживчих ціни знизиться на 0,018%.

- дослідження також показало, що фактор X2 (акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), здійснює незначний, але негативний вплив на ВВП та збільшує індекс споживчих ціни на товари. А саме при збільшенні його обсягу на 1 млрд грн обсяг ВВП знизиться на 5,72 млн грн, а індекс споживчих ціни зростає на 0,34%.

Оскільки побудована нами регресійна модель показала, що засоби нетарифного регулювання здійснюють вплив на соціально-економічний розвиток країни вкрай важливо знайти баланс між вартістю впровадження нетарифних заходів та їх регулюючими перевагами.

Дослідження, яке було проведене, дозволило виявити кілька загальносвітових проблем,

пов'язаних з застосуванням нетарифних заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

1. Проблема непрозорості та обмеженого доступу до інформації про застосовані заходи нетарифного регулювання. Отримати вичерпну та порівняльну інформацію про заходи нетарифного регулювання є складним завданням, а це робить торгівлю менш передбачуваною. Складність планування експортно-імпортних операцій та митних процедур перешкоджає здійсненню ефективної міжнародної торгівлі. Додатковою проблемою може стати недостатня взаємодія державних установ із приватним сектором. Державні установи працюють ізольовано, не забезпечуючи приватний сектор інформацією про поточні ініціативи.

2. Проблема надмірного збільшення витрат для бізнесу внаслідок впровадження нетарифних заходів. Неefективні нетарифні заходи призводять до створення адміністративного та фінансового навантаження як на державні установи, так і на приватний сектор. Пов'язані з цим адміністративні витрати (звітність, публікація інформації, ведення документації ...) стають додатковим тягарем для приватного сектору і в кінцевому випадку призводять до підвищення вартості товарів. Потрібно переглянути нетарифні заходи з метою мінімізації витрат на дотримання вимог, поліпшення структури регламентів та підвищення ефективності впровадження.

3. Проблема відхилення нетарифних заходів від мети державного регулювання. Щоб нетарифні заходи успішно досягали цілей регулювання та приносили користь, процес їх впровадження повинен починатися з чіткого визначення проблеми, яку необхідно вирішити. При цьому, важливим є огляд міжнародних стандартів, думок експертів та зацікавлених сторін.

4. Проблеми впровадження та контролю за застосуванням нетарифних заходів. Успішне виконання нетарифних заходів залежить не тільки від їхньої якісної розробки, але й від ефективного їх впровадження. Відповідальні установи повинні мати чітке розуміння мети впровадження нетарифних заходів та ретельно планувати їх реалізацію, виділяючи необхідні ресурси – фінансові, людські та технологічні.

Крім вже зазначених проблем, у світі в останні роки виникла пандемія, яка призвела до глобальної фінансово-економічної кризи. Це призвело до значного зниження обсягів експорту багатьох країн та підвищення рівня протекціонізму. У пост-кризовий період країни

стали ще активніше застосовувати захисні заходи щодо імпорту.

Україна не є винятком, проте війна з росією змусила змінити політику застосування захисних заходів щодо імпорту та експорту певних товарів. Державні органи влади були змушені спростити митне оформлення товарів, необхідних для забезпечення ЗСУ і ТрО додатковим захисним та військовим спорядженням, а також для забезпечення цивільного населення їжею, ліками та іншою гуманітарною допомогою.

У період воєнного стану передбачено [4; 9; 10; 11]:

- спрощення ведення господарської діяльності шляхом зменшення кількості необхідних дозвільних документів.

- зміни в митних формальностях щодо експорту окремих категорій товарів

- Протягом останнього часу вже декілька разів змінювався перелік товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню та/або квотуванню. Слід також зазначити, що спрощені процедури для отримання ліцензії та зменшені терміни їх отримання.

- зміни в митних формальностях щодо імпорту окремих категорій товарів.

Певна категорія імпортованих товарів отримала спрощене митне оформлення та звільнення від митних та податкових платежів. У зв'язку з воєнним станом законодавець активно вносить зміни до митного, податкового та валютного законодавства, щоб ефективно реагувати на виклики, які існують сьогодні в Україні. Суб'єктам господарювання рекомендується уважно стежити за цими змінами.

Проте, незважаючи на важкі для України часи, необхідно, враховуючи зростаючу кількість нетарифних бар'єрів у зовнішній торгівлі, на систематичній основі проводити роботу з розвитку системи ідентифікації та подальшої лібералізації бар'єрів на шляху доступу національних товарів та послуг на закордонні ринки.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Світове господарство є ключовим фактором економічного розвитку кожної окремої країни та світу в цілому. Держава, яка прагне забезпечити свою економічну безпеку та політичну незалежність, повинна регулювати зовнішньоекономічні відносини, забезпечуючи захист інтересів своїх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створюючи рівні можливості для розвитку підприємницької діяльності та напряму використання прибутків і здійснення інвестицій,

на розвиток конкуренції та ліквідацію монополізму.

Забезпечити успішність зовнішньої торгівлі може правильно вибудована митна політика, яка є важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності держави. В митній практиці використовуються два основних види інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності: тарифні та нетарифні заходи. Українське законодавство не має чіткого визначення поняття нетарифних заходів, і під нетарифними засобами регулювання, зазвичай, розуміються обмежувально-заборонні заходи встановлені законодавцем. Сфера застосування нетарифних заходів немає меж, і вони використовуються для захисту моралі, релігії, навколишнього середовища та забезпечення національної безпеки.

Регулюючий вплив ПДВ та акцизного податку на соціально-економічний розвиток країни є важливим фактором, який потребує уваги від урядових органів при прийнятті рішень про

введення або зниження ставок цих податків. Проте слід пам'ятати, що, з одного боку, збільшення нетарифного регулювання може призвести до зростання ВВП, але з іншого боку, це може викликати інфляцію.

Хоча економічна ситуація в Україні вкрай складна, все ж необхідно систематично працювати над розвитком системи ідентифікації, аналізу та прогнозування нетарифних бар'єрів у зовнішній торгівлі, щоб забезпечити стабільність міжнародних економічних відносин.

Тому подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення оптимальних ставок ПДВ та акцизного податку, які б забезпечували максимальний рівень соціально-економічного розвитку країни без викликання негативних наслідків. Також важливо дослідити інші фактори, які можуть впливати на ВВП та індекс споживчих цін, щоб зрозуміти повну картину економічного розвитку країни та приймати взаємозв'язані та збалансовані рішення.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Detailed search [Електронний ресурс] // TRAINS Portal. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://trainsonline.unctad.org/home>.
2. Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах) [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvp_kv.html.
3. Державний бюджет [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://mof.gov.ua/uk/state-budget>.
4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» // Відомості Верховної Ради (ВВР), –2022. – № 2120-IX. [Електронний ресурс] – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
5. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), – 1991. – № 29. – ст. 377 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
6. Індекси споживчих цін (інфляція) [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cit.htm.
7. Митний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
8. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в умовах інтеграції України у світовий економічний простір: механізми регулювання та контролю: дис. ... доктора наук з держ. упр. : 25.00.02 – механізми державного управління / Людмила Миколаївна Письмаченко. – К., 2008. – 366 с
9. Постанова КМУ від 20 березня 2022 року № 330 «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text>
10. Постанова КМУ від 9 березня 2022 р. № 236 «Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану» – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2022-%D0%BF#Text>
11. Постанова КМУ від 18 березня 2022 р. № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text>

REFERENCES

1. Detailed search. trainsonline.unctad.org Retrieved from: <https://trainsonline.unctad.org/home>. [in English].
2. Valovyi vnutrishnii produkt (u faktichnykh tsinakh) [Gross domestic product (at actual prices)] (2023) [ukrstat.gov.ua](https://www.ukrstat.gov.ua) Retrieved from:

- https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvp_kv.html. [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi biudzheth [State budget] (2022) mof.gov.ua/uk Retrieved from: <https://mof.gov.ua/uk/state-budget>. [in Ukrainian].
 4. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dii norm na period dii voiennoho stanu» [Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine on the Operation of Norms during the Period of Martial Law"] zakon.rada.gov.ua Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> [in Ukrainian].
 5. Zakon Ukrainy «Pro zovnishnoekonomichnu diialnist» [Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity"] zakon.rada.gov.ua Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> [in Ukrainian].
 6. Indeksy spozhyvchykh tsin (inflatsiia) [Consumer price indices (inflation)] (2023) ukrstat.gov.ua Retrieved from: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cit.htm. [in Ukrainian].
 7. Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine] zakon.rada.gov.ua Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> [in Ukrainian].
 8. Pismachenko, L. M. (2008) Derzhavne upravlinnia zovnishnietorhovelnoiu diialnistiu v umovakh intehtratsii Ukrainy u svitovyi ekonomichniy prostir: mekhanizmy rehuliuвання ta kontroliu [State management of foreign trade activity in the conditions of Ukraine's integration into the world economic space: regulation and control mechanisms] dys. ... doktora nauk z derzh. upr.– thesis for the degree of Doctor of Science in Public Administration K., 2008. – 366 p. [in Ukrainian].
 9. Postanova KMU vid 20 bereznya 2022 roku № 330 «Deyaki pytannya zdiysnennya mytnoho kontroliu ta mytnoho oformlennya tovariv, zokrema transportnykh zasobiv, v umovakh voiennoho stanu» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 20, 2022 No. 330 "On some issues of customs control and customs clearance of goods, in particular vehicles, in the conditions of martial law"] zakon.rada.gov.ua Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
 10. Postanova KMU vid 9 bereznya 2022 r. № 236 «Deyaki pytannya mytnoho oformlennya okremykh tovariv, shcho vvozyatsya na mytnu terytoriyu Ukrainy u period diyi voiennoho stanu» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 9, 2022 No. 236 "On some issues of customs clearance of certain goods imported into the customs territory of Ukraine"] zakon.rada.gov.ua Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
 11. Postanovoyu KMU vid 18 bereznya 2022 r. № 314 «Deyaki pytannya zabezpechennya provadzhennya hospodarskoyi diyalnosti v umovakh voiennoho stanu» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 18, 2022, No. 314 "On Certain Issues of Ensuring Economic Activity in the Conditions of Martial Law"] zakon.rada.gov.ua Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Отримано 13.03.2023